

Natuurinrichting West-Vlaamse Scheldemeersen

dossier Waarmaarde

Archeologisch onderzoek 2009/135

december 2014

VLM

Natuurinrichting West-Vlaamse Scheldemeersen

Colofon

VLAAMSE LANDMAATSCHAPPIJ SAMEN INVESTEREN IN DE OPEN RUIJ

Vlaamse Landmaatschappij Regio West

Vestiging Brugge

Velodroomstraat 28

8200 Brugge

Tel 050 45 81 00

Fax 050 45 81 99

www.vlm.be

Auteur:

Korneel Gheysen korneel.gheysen@vlm.be

Coverfoto:

Rijtgracht West-Vlaamse Scheldemeersen archief VLM

Datum rapport

december 2014

status / revisie

definitief

INHOUD

DEEL 1	Algemeen	2
DEEL 2	Kenmerken.....	4
2.1	Ligging.....	4
2.2	Geologie, geomorfologie, topografie.....	6
2.3	Historisch kader.....	8
2.4	Vraagstelling	9
DEEL 3	Resultaten onderzoek	10
3.1	Methode.....	10
3.2	Uitvoering.....	10
DEEL 4	Besluit	12

DEEL 1 **ALGEMEEN**

In de gemeenten Avelgem en Spiere-Helkijn wordt het Natuurinrichtingsproject West-Vlaamse Scheldemeersen uitgevoerd. Het projectgebied bevindt zich in de alluviale Scheldevallei, met van oudsher overwegend vrij uitgestrekte graslandcomplexen die jaarlijks overstromden. Doel van het natuurinrichtingsproject is dan ook om de graslandcomplexen te versterken en verbeteren. Dit verslag betreft de archeologische controle van het deeldossier Waarmaarde.

Conform het Decreet van 30 juni 1993 houdende de bescherming van het archeologisch patrimonium en het Besluit van de Vlaamse Regering van 20 april 1994 tot uitvoering van het decreet van 30 juni 1993 worden alle werken van de Vlaamse Landmaatschappij aan artikel 127 onderworpen. Artikel 127 van het decreet van 18 mei 1999 houdende de organisatie van de ruimtelijke ordening stipuleert dat voor vergunningsplichtige werken aangevraagd door publiekrechtelijke personen of instanties een bindend advies moet worden gevraagd aan de bevoegde instantie voor het archeologisch erfgoed

Op 23 mei 2008 bracht het toenmalig agentschap R-O-Vlaanderen-Onroerend Erfgoed – cel Archeologie voorwaardelijk gunstig advies uit, met de volgende voorwaarden:

“De werkzaamheden aan perceel M52 vinden plaats in een archeologisch gevoelige zone. Aangezien de werkzaamheden enkel betrekking hebben op ht afgraven van recent opgevoerde grond, is er in principe geen verstoring van ongeroerde gronden en dus van mogelijk aanwezige archeologische sporen. Gelet op de hoge archeologische waarde van de omgeving, lijkt het evenwel aangewezen dat de graafwerken worden begeleid door een hiertoe gemandateerd archeoloog, die erop kan toezien dat daadwerkelijk geen archeologische sporen worden aangesneden. Tevens houd ik eraan U te wijzen op de vondstmeldingsplicht zoals vermeld in artikel 8 van het bovenvermelde decreet, die onverminderd geldt.”

Hiervoor werd een opgravingsvergunning bekomen met dossiernummer 2009/135.

Administratieve gegevens

Project	Natuurinrichting West-Vlaamse Scheldmeersen
Uitvoeringsdossier	Waarmaarde
Gemeente	Avelgem
Deelgemeente	Avelgem, Waarmaarde
Opgravingsvergunning	2009/135
Administratieve naam	NI WVS WM52
Coördinaten	Noord: 88024,16 / 164681,62 Oost: 88085.35 / 164605.55 Zuid: 88040.37 / 164522.54 West: 87954.05 / 164635.98
Perceelsnummers	Avelgem, 3 ^{de} afd., sectie C, blad 1, perceelsnrs. 365M, 365P, 362F, 3361F, 360 ^E , 359G
Externe begeleiding	-
Depot	Nvt.
Wettelijk depotnummer	D/2014/6375/7
Datum	17 - 21 augustus, 2009

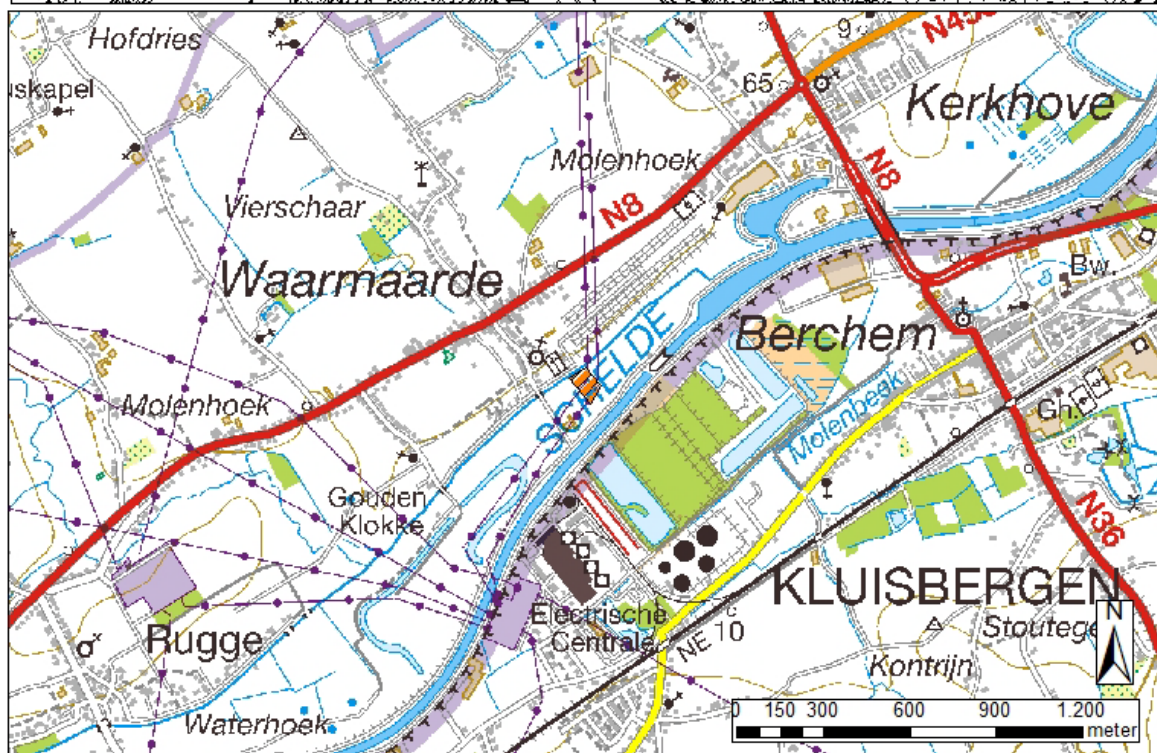
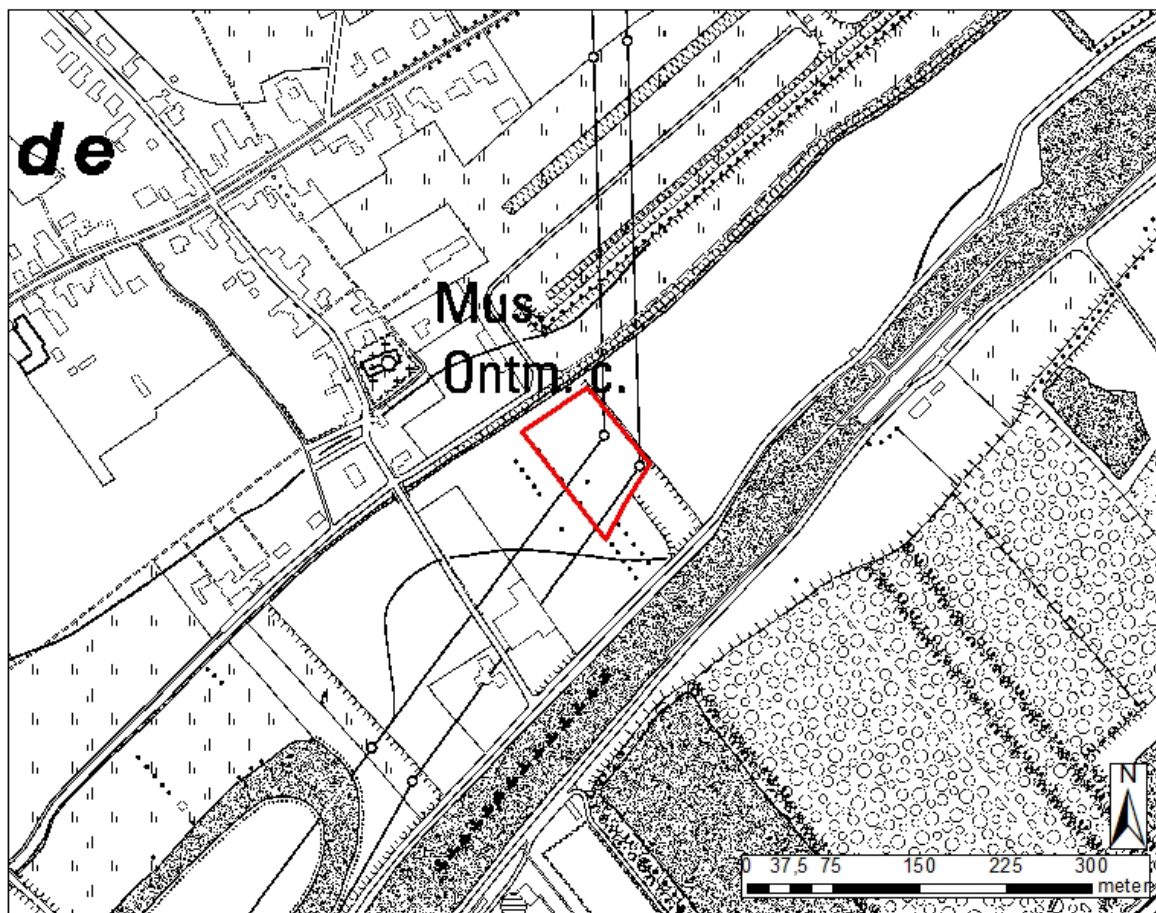
DEEL 2 KENMERKEN

2.1 Ligging

De af te graven percelen liggen in Waarmaarde, gemeente Avelgem (West-Vlaanderen). Ten noorden wordt het perceel begrensd door de Rijtgracht, aan de zuidzijde door de huidige Schelde. Ten westen is een betoncentrale aanwezig, terwijl aan de oostzijde weilanden liggen.

Het perceel ligt geomorfologisch in de vallei van de Schelde. Het perceel werd, net als verschillende andere percelen in de omgeving, opgehoogd met grond afkomstig van de bouw van de sluis van Kerkhove. Het perceel was tot voor kort in gebruik als akkerland, terwijl aan de zuidrand een hoogspanningsleiding aanwezig is.

Aan de overzijde van de Rijtgracht is het Regionaal Archeologisch Museum van Avelgem aanwezig.

Figuur 1 Ligging van maatregel M52. Bron: Topografische kaart 1/10.000 en 1/50.000, raster, NGI, © Nationaal Geografisch Instituut

2.2 Geologie, geomorfologie, topografie

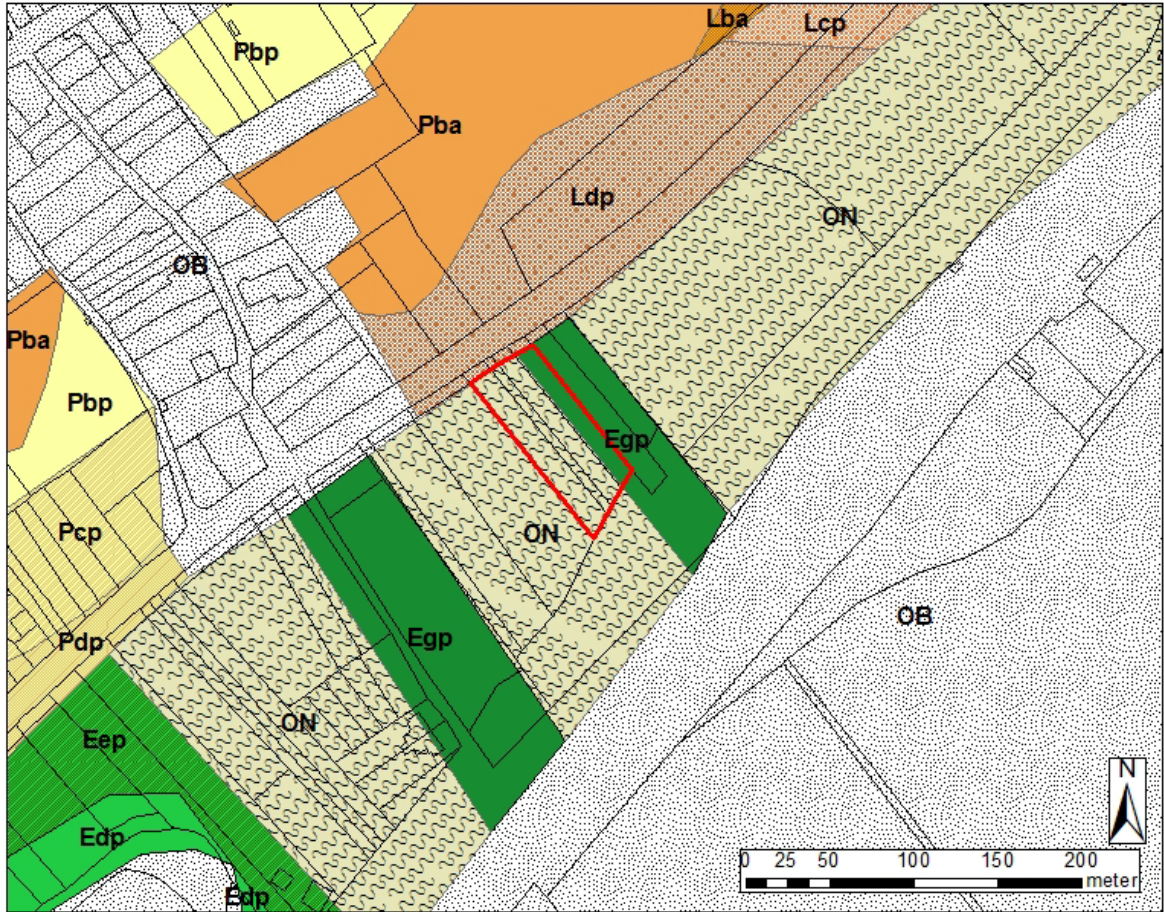
In de vallei van de Bovenschelde kunnen 2 geomorfologische zones onderscheiden worden: de alluviale of boreale vallei (eigenlijke Scheldemeersen, nabij de Schelde) en de pleistocene vallei.

Deze pleistocene vallei strekt zich 2 tot 2,5 km uit langsheen de Schelde en werd uitgeschuurd vanaf 2 miljoen jaar geleden. De vallei vormde een uitloper van de Vlaamse Vallei. Deze werd opnieuw gevuld met zand en leem.

De alluviale vallei werd uitgeschuurd in deze pleistocene vallei door hervatting van de riviererosie in het holoceen (vanaf 10.000 jaar geleden) en werd daarna eveneens opgevuld (kwartair klei – veen complex). Waar deze vulpakketten voorkomen, worden ze steeds bedekt door de alluviale, plastische klei.

Het natuurinrichtingsgebied ligt grotendeels in de Vlake van de Schelde. Deze vlakte omvat enerzijds de huidige alluviale vlakte met een kleine differentiatie in oeverwallen en kommen. Het bodemmateriaal bestaat overwegend uit alluviale klei. Veenontwikkeling op de komgronden is mogelijk. Het bodemgebruik bestond hoofdzakelijk uit (hooi)weiden. Daarnaast bestaat de vlakte uit oud alluviale en oud colluviale gronden. Deze zijn meestal matig nat en bestaan vooral uit (zwaar) lemig materiaal, met een open landschap en in gebruik als akkerland. Tot de vlakte behoort ook de zandlemige rug die nagenoeg parallel met de Schelde loopt. Op deze rug worden de droge kouters uitsluitend gebruikt als akkerland (Hubert, 1976).

De maatregel M52 ligt volledig binnen de alluviale vlakte met als bodemkartering ON (opgehoogde terreinen) en Edp tot Eep (natte tot zeer natte klei zonder profielontwikkeling, alluviale klei).

Figuur 2 Ligging van het onderzoeksgebied op de bodemkaart. Bron: rasterversie van de bodemkaart, 1998, ingekleurd door VLM; CADMAP 2013, © AGIV.

2.3 Historisch kader

De vallei van de Schelde heeft van oudsher een zekere aantrekkingskracht op de mens. De aanwezigheid van water en een uitgesproken geomorfologie is een aspect dat in de verschillende periodes van groot belang was.

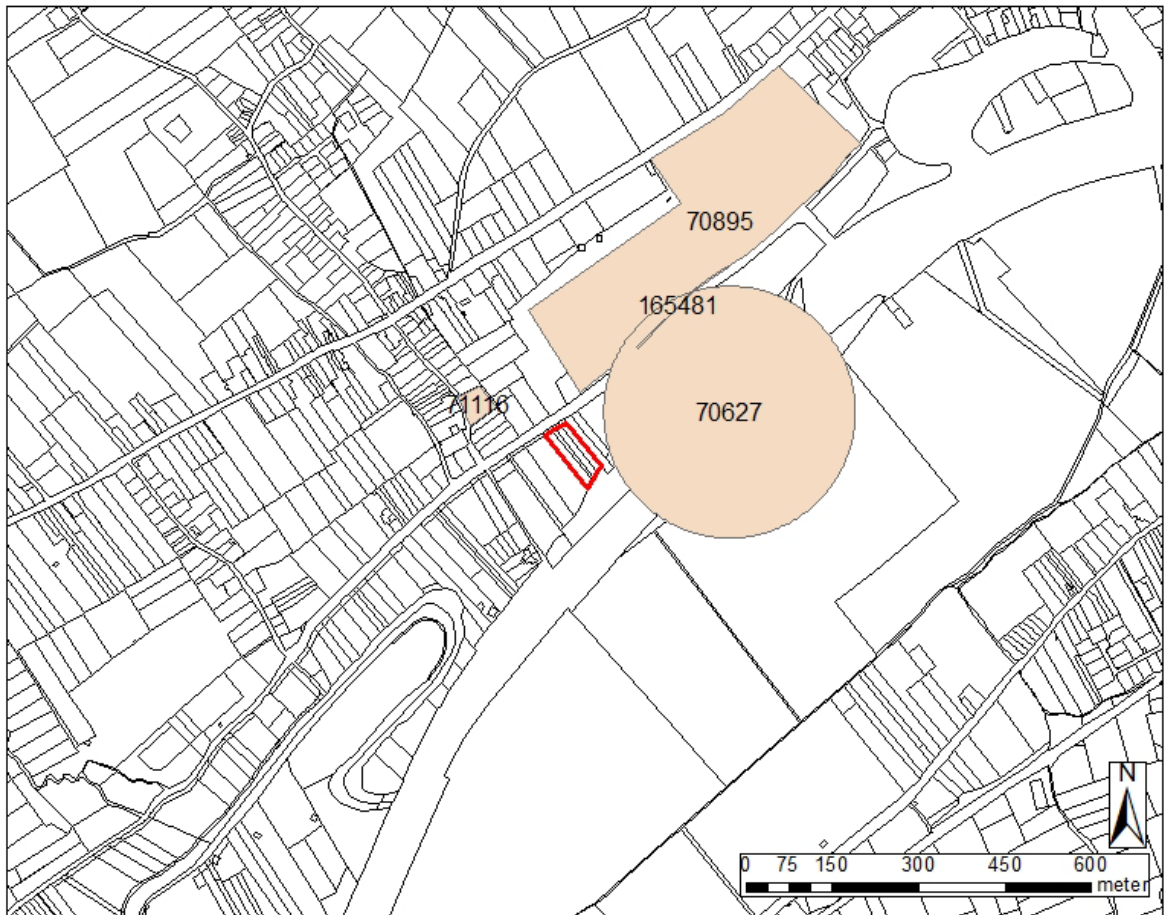
In de prehistorie is de aanwezigheid van een gevarieerd ecosysteem van groot belang. Ten zuiden van de Rijtgracht, in het alluviaal gebied van de Schelde, werden vondsten aangetroffen uit verschillende periodes, gaande van de vroege prehistorie (o.a. vondsten van bewerkt bot), late bronstijd, ijzertijd, en Romeinse periode (CAI 70627). De donken en oevers langsheen de Schelde waren een geliefde plaats voor kampementen. Dit wordt aangetoond door het archeologisch booronderzoek aan de stuw van Kerkhove, ten zuiden van de Rijtgracht. Hier werd een dergelijke oeverwal of donk aangetroffen op 2,50 tot 5 m onder het maaiveld. Op deze oeverwal is een bewoningsniveau uit de steentijd aangetroffen met een groot aantal vondsten. Een preciezere datering kon op basis van de huidige gegevens nog niet gegeven worden, maar is op basis van de veenpakketten gedateerd in het Boreaal tot Atlanticum (Bats & Crombé, 2007).

Ook aan de rand van de alluviale vlakte en de zuidflank van de vallei tussen de Makebeek en Gaverbeek werd verschillende vondsten gedaan uit het neolithicum (late steentijd). Op de Waarmaardsche Kouter, net buiten de alluviale vlakte, zijn verschillende neolithische vondsten aangetroffen (CAI-nr. 70895).

Naast de Romeinse nederzettingen / villa's van Tiegem en Heestert, die zich buiten de perimeter van het studiegebied bevinden, zijn een viertal Romeinse vindplaatsen gekend. Hiervan is de belangrijkste gekende Romeinse vindplaats ongetwijfeld de vindplaats te Kerkhove-Waarmaarde. Deze nederzetting strekt uit zich langs de vallei van de Schelde, vlak naast de Rijtgracht. Vanaf de jaren '70 tot het begin van de 21ste eeuw zijn systematisch archeologische opgravingen uitgevoerd. Ondermeer een Romeinse bewoningssite (baanpost) is aangetroffen. Ook sporen en structuren uit het mesolithicum, neolithicum, brons- en ijzertijd, en vroege middeleeuwen zijn aangetroffen. Deze site bevindt zich net ten noorden van de Rijtgracht. In 2011 en 2012 werd bij onderzoek van het Aquafin tracé zowel neolithisch vondstenmateriaal als bouwpuin uit de Romeinse periode aangetroffen, net ten noorden van de Rijtgracht, op zo'n 150 m ten oosten van het onderzoeksgebied (CAI 165481). Daarnaast werd bij booronderzoek in het kader van de inrichtingswerken van de Rijtgracht (onderzoek Korneel Gheysen – in voorbereiding) op zo'n 150 m ten westen van het onderzoeksgebied eveneens bouwpuin aangetroffen.

Het kerkje van Rugge, een in de kern laat-Romaans gebouw, zou op de puinen van de Romeinse nederzetting gebouwd zijn. In de rechterzijbeuk van de kerk is een grote hoeveelheid Romeins materiaal verwerkt (CAI 71116 – interpretatie door Despriet). De oudste vermelding van het kerkje is in 1119.

Op de historische kaarten (Vandermaelen, Ferraris en Popp) staan de percelen aangeduid als meersen. Op alle kaarten is (een voorloper van) de Rijtgracht al aanwezig.

Figuur 3 Ligging van het onderzoeksgebied (in rood) met aanduiding van archeologische vindplaatsen, zoals gekend in de Centrale Archeologische Inventaris (status: november 2014). Bron: CAI © Agentschap Onroerend Erfgoed, november 2014; Ondergrond: CADMAP 2013, © AGIV.

2.4 Vraagstelling

De zuidrand van de vindplaats Kerhove-Waarmaarde is tot nog toe niet aangetroffen. De Rijtgracht, die momenteel het onderzoeksgebied scheidt van de vindplaats, is gegraven in de post-middeleeuwen. Deze Rijtgracht ligt mogelijk op de loop van een oude loop van de Schelde, maar dit is niet zeker. Mogelijk stond het onderzoeksgebied rechtstreeks in verbinding met de vindplaats, maar mogelijk waren beide gescheiden door een waterloop. Daarnaast kunnen sporen of structuren afgedekt zijn door colluvium.

Het project heeft als doel het afgraven van de historische ophoging, afkomstig van de bouw van de sluizen in jaren '20 van de vorige eeuw. Bij de bouw werd de sluis ook uitgebaggerd. De opdracht bestaat eruit te kijken of enkel deze historische ophoging wordt afgegraven, of er ook archeologische resten of structuren tevoorschijn komen. In het laatste, voorkomende geval, moeten acties ondernomen worden om de sporen en structuren te behouden voor vernietiging door planwijziging, na registratie ervan. Indien deze planwijziging niet mogelijk is, worden de sporen en structuren volledig opgegraven, conform de gangbare normen en praktijken.

DEEL 3 RESULTATEN ONDERZOEK

3.1 Methode

De opgravingsmethodiek bestaat uit het aanwezig zijn tijdens de afgraving. Er wordt telkens gekeken op welke hoogte het afgraafvlak zich bevindt, en of onder het afgraafvlak de originele bodem tevoorschijn komt. De diepte tot het originele maaiveld werd gecontroleerd door middel van handmatige boringen op verschillende plaatsen.

Bij het bereiken van het originele maaiveld wordt bij elke graafbeweging gekeken of de mogelijke archeologische lagen te voorschijn komen. Deze lagen zijn echter niet bereikt.

De opvolging vond plaats op 17 en 18 augustus 2009.

3.2 Uitvoering

Al vrij snel werd duidelijk dat het terrein volledig was opgespoten. Deze opgraving werd niet volledig verwijderd: uit boringen bleek dat ter hoogte van de Rijtgracht in het noorden nog 20 cm ophoging, bestaande uit leem en klei, aanwezig is. Aan de zuidelijke zijde van het perceel blijkt uit de boring nog 70 cm ophoging aanwezig te zijn. De archeologische mogelijk aanwezige lagen zijn niet bereikt.

Profiel opgespoten gedeelte

DEEL 4 **BESLUIT**

Op 17 en 18 augustus 2009 werd een werfcontrole uitgevoerd in het natuurinrichtingsproject Westvlaamse Scheldemeersen, ten zuiden van de archeologische site Kerkhove-Waarmaarde. Omwille van de hoge archeologische potentie van het gebied werd hiervoor een opgravingsvergunning aangevraagd (2009/135).

Tijdens de uitvoering werd snel duidelijk dat de archeologische lagen niet bereikt zijn. Het oorspronkelijk maaiveld lag nog 20 tot 70 cm onder het uitvoeringsniveau. Sporen noch structuren zijn aangetroffen.

Archeologisch vervolgonderzoek werd niet uitgevoerd.

BIBLIOGRAFIE

Bats, M., & Crombé, P. (2007). *Bovenschedde, vernieuwen en ontdebelen van de stuw te Kerkhove. Archeologisch vooronderzoek*. Gent: UGent Archeologische Rapporten.

Mestdagh, H. 1999

Archeologische inventarisatie en evaluatie van het gebied "West-Vlaamse Scheldemeersen", onuitgegeven rapport, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement Leefmilieu en Infrastructuur, ANIMAL Afdeling Natuur.

S.n. 1999

Belconsulting. Studie naar de haalbaarheid van het natuurinrichtingsproject West-Vlaamse Scheldemeersen: Landschapshistorische studie. Eindrapport, onuitgegeven rapport, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement Leefmilieu en Infrastructuur, ANIMAL Afdeling Natuur.

S.n. 2000

Natuurinrichtingsproject West-Vlaamse Scheldemeersen (projectrapport), onuitgegeven rapport, VLM.

Centraal Archeologische Inventaris <http://cai.erfgoed.net>

Inventaris Bouwkundig Erfgoed <http://inventaris.vioe.be>

